

УДК 342.5

DOI <https://doi.org/10.32782/2223-9995.2024.26.6>

Мусій О. І.,

аспірант за спеціальністю 081 «Право»

Навчально-наукового інституту права ім. І. Малиновського

Національного університету «Острозька академія»

ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ В СИСТЕМІ ПРАВОСУДДЯ

У сучасному світі цифрові технології з кожним днем відіграють все більшу роль у житті людини. Зокрема, відносини держави та громадян теж поступово переходять в електронний формат взаємодії. Україна – одна з лідерів запровадження цифрових технологій у державні сервіси. Український уряд добре впроваджує електронні рішення у сфері виконавчої влади та надання адміністративних послуг населенню. Більшість українців сьогодні користуються застосунками «Дія», «Резерв+», «Армія+» тощо. Українські цифрові рішення стають переможцями відомих міжнародних премій (міжнародний фестиваль креативників «Каннські Леви», Red Dot Awards тощо). За версією журналу Time у жовтні 2024 року державний мобільний застосунок «Дія» увійшов до списку 200 найкращих винаходів світу в категорії Apps & Software [4]. Цифрові технології стають хорошим рішенням для реформування будь-якої сфери суспільного життя, і система правосуддя не є винятком.

Метою цієї наукової статті є аналіз сучасних цифрових інновацій у вітчизняній і глобальній системах правосуддя, дослідження їх впливу на роботу судової системи, а також розгляд перспектив запровадження нових інноваційних інструментів у сфері українського судочинства.

З метою підвищення ефективності роботи судових інституцій, рівня їх прозорості та доступності для громадян держави часто запроваджують нові інноваційні рішення для системи правосуддя. Цифровізація системи судочинства стала світовою тенденцією серед розвинутих країн і країн, що розвиваються. Тому найперше пропонуємо розглянути світовий досвід діджиталізації судових систем.

Серед інших держав лідером є Естонія, якій вдалося впровадити одну з найдосконаліших цифрових правових систем у світі. Проте державі це вдалося завдяки комплексному підходу й підготовці належної правової бази для цифровізації судової системи. Загальна електронна система Естонії називається E-Justice, і складається вона з п'яти основних елементів. Перший дає змогу громадянам та адвокатам подавати заяви в електронній формі, а суди можуть адмініструвати ці справи у єдиній електронній базі. Управління справами в цифровому світі забезпечує безперебійний потік інформації, що економить час і зменшує навантаження на державні інституції, які адмініструють відповідні процеси. Другим елементом інноваційної правової системи є вільний електронний доступ до правової інформації. Кожен охочий може знайти необхідні закони, підзаконні нормативно-правові акти та судові рішення через публічні бази даних. Такий вільний доступ до інформації дає можливість підвищити прозорість процесів, а також забезпечує зручність у доступі професійних правників і простих громадян до необхідних їм даних. Справи можна відстежувати в режимі реального часу, включно з доступом до судових рішень і документів. Усі докази також подаються в електронному форматі, що значно спрощує їх обробку й перевірку. Великі файли з доказами (аудіо та відео) теж можна завантажити до системи. Ще одним інноваційним рішенням є запровадження системи відеотрансляцій судових засідань. Судова система в Естонії дозволяє брати участь у засіданнях суду в режимі онлайн за допомогою системи відеоконференцій, що робить систему більш доступною для широкого кола людей, зокрема тих, що живуть у віддалених районах або ж мають проблеми з мобільністю. Розгляд більшості дрібних адміністративних справ відбувається без виклику сторін до суду, що дуже зручно для громадян, економить час на розгляд справи та зменшує навантаження на судову систему. Важливою є система електронної ідентифікації в судових сервісах, тут громадяни використовують цифрові ID-картки або мобільний ID. В Естонії широко застосовують електронні підписи та цифрові системи електронної автентифікації, що значно спрощує юридичні процеси (підписання документів, перевірка особи, тощо) і підвищує захищеність правової інформації. Важливим моментом є інтеграція системи E-Justice з іншими цифровими державними сервісами: реєстрами підприємств, базами даних нерухомості, системами соціального захисту тощо. Це дає змогу швидко обмінюватись інфор-

мацією між державними інституціями, обробляти її в найкоротші строки, що, зі свого боку, прискорює терміни ухвалення судового рішення. Проте схожі сервіси запровадили чимало країн світу, зокрема і Україна, але Естонія пішла ще далі й активно працює над упровадженням машинного читання і штучного інтелекту в роботі системи правосуддя. Зараз естонські суди вже використовують штучний інтелект для вирішення дрібних справ. Цей інноваційний підхід спрямований на подальше пришвидшення процесу розгляду простих, незначних справ. Цифрова правова система Естонії є інноваційною моделлю інтеграції технологій у систему судочинства, яка характеризується своїм високим рівнем ефективності, доступності та прозорості [5].

Коли ми розглядаємо правову систему Великої Британії, то на думку спадає традиційна, не дуже гнучка система судоустрою. Проте насправді британці останнім часом теж активно впроваджують цифрові технології у системі правосуддя. Реформа системи правосуддя через цифровізацію, відома як «Програма реформ судової системи» (HMCTS Reform Programme), була запущена Міністерством юстиції Великої Британії у 2016 році та покликана зробити правосуддя більш доступним, ефективним і сучасним. Велика Британія запустила спеціальні онлайн-сервіси для вирішення цивільних сімейних та адміністративних спорів. Одним із них є платформа Online Civil Money Claims, через яку можна подавати позови, пов'язані з фінансовими спорами, вартість яких не перевищує певної суми, та вирішувати їх повністю онлайн без потреби у фізичній присутності в суді. Схожа система діє для винесення рішення щодо дрібних злочинів. Для розгляду адміністративних порушень, як-от несплата штрафів, було створено онлайн-інструменти, які дають змогу обвинуваченим вирішувати справи дистанційно без відвідування суду. Велика Британія, так само як і Естонія, широко використовує системи відеоконференцій у судових процесах. Судові засідання проходять через системи відеозв'язку Cloud Video Platform (CVP). Ця технологія широко застосовувалася британськими судами під час пандемії COVID-19 і забезпечувала безперервну та доступну роботу судів навіть під час жорстких карантинних обмежень. У судах Великої Британії використовуються алгоритми для автоматизації рутинних завдань, таких як, наприклад, перевірка правильності й відповідності документів, розподіл справ серед суддів та управління судовими процесами. Британія впровадила систему HMCTS Common Platform, яка забезпечує інтеграцію всіх етапів розгляду справ у єдиній цифровій екосистемі. Ця платформа дає можливість поліції, судовим органам, прокурорам і адвокатам отримувати доступ до інформації про справи та редагувати її [7].

Щорічно Європейська комісія з питань ефективності правосуддя (СЕРЕЈ), що є судовим органом при Раді Європи (до її складу входять представники всіх 46 держав – учасниць Ради Європи) публікує звіт про ефективність роботи судів. Цього року інституція випустила вже свій 10-й звіт з моменту заснування у 2002 році. У звіті, зокрема, йдеться, що 44 держави-члени надають безоплатний доступ в режимі онлайн до юридичних текстів, прецедентного права судів та іншої правової інформації через вебсайти своїх судів. Один із розділів звіту має назву «Інформаційні та комунікаційні технології» і присвячений власне застосуванню інноваційних інструментів у судах. На думку експертів СЕРЕЈ, у сучасних судах електронні рішення відіграють ключову роль і їх умовно можна поділити на три сфери: автоматизація, реорганізація та розвиток генеративних можливостей. По-перше, інноваційні технології сприяють автоматизації шляхом оптимізації завдань, що повторюються, як-от обробка документів, планування судових засідань, тим самим даючи змогу звільнити цінний час для персоналу судів для зсередження на більш складних питаннях. По-друге, інформаційно-комунікаційні технології дають можливість реорганізувати роботу суду шляхом надання інструментів для ефективного управління справами, розподілу ресурсів і моніторингу ефективності. Суди можуть покращити робочий процес, відстежувати хід справи та покращувати процеси прийняття рішень за допомогою цифрових платформ і баз даних. Нарешті, цифрові технології пропонують генеративний потенціал шляхом сприяння інноваціям у судовій системі. Від систем електронного документообігу до інструментів аналітики даних у правових і процесуальних документах сучасні технології дають змогу судам генерувати нові ідеї, покращити надання сервісів і адаптувати систему правосуддя до нових світових тенденцій. Варто зауважити, що інвестиції національних урядів у розвиток інноваційних інструментів у системі правосуддя збільшуються, і майже всі держави збільшили свій середній бюджет на інформаційно-комунікаційні технології на душу населення. Це свідчить про зростаюче значення цифрових технологій для судової системи. Рівень розгортання та використання електронних технологій значно відрізняється в державах. Цікаво відзначити, що деякі країни, які отримали найвищий бал за індексом розгортання, все ще мають дещо нижчий індекс використання. Останнім часом, особливо

в період пандемії COVID-19, багато держав досягли значного прогресу в запровадженні систем для дистанційних слухань справ у судах, і в 33 державах це можливо і у кримінальному процесі. Крім того, під час цього циклу оцінювання з'явилися нові інноваційні інструменти для допомоги суддям, що свідчить про початок значних змін, які можна буде побачити під час наступного циклу оцінювання [9].

Українська система правосуддя теж зазнала значних змін. Наприклад, в Україні запроваджено систему «Електронний суд» як одних із заходів у рамках реформи судової системи. Ця система надає громадянам можливість подати документи, сплатити судовий збір, отримати судові рішення за допомогою мережі Інтернет. Також цей сервіс забезпечує електронну комунікацію між учасниками судового процесу. Будь-хто може слідкувати за станом розгляду справи, подавати й отримувати процесуальні документи онлайн. Також в Україні діє Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС), що об'єднує всю мережу українських судів у єдину мережу. Ця система, подібно до британської чи естонської, забезпечує швидко та зручну комунікацію, а також обмін важливою інформацією між учасниками судового процесу й органами слідства. Українські суди активно використовують системи відеозв'язку в судовому процесі. Законодавство України передбачає можливість дистанційної участі в судових засіданнях через відеоконференцзв'язок, це стало особливо актуальним під час пандемії COVID-19 та дії правового режиму воєнного стану. Судова влада в Україні досліджує досвід іноземних колег щодо використання технологій штучного інтелекту в процесах судочинства. Зокрема, штучний інтелект планують застосовувати для аналізу документів і судових рішень, прогнозування результатів розгляду справи, а також повної автоматизації розподілу справ між суддями. Такі заходи цифровізації збільшують рівень прозорості, доступності й ефективності роботи судової системи, запобігають проявам корупції, зменшують людський фактор під час здійснення правосуддя та зменшують адміністративне навантаження на судову систему.

Проте перед українським урядом стоять і певні виклики в процесі запровадження електронних інструментів у системі правосуддя, перший із них – це кібербезпека. Державі надзвичайно важливо запровадити заходи щодо захисту чутливої інформації про осіб, персональних даних і конфіденційної інформації від зовнішнього світу та третіх осіб, що не беруть участі в процесі судочинства. Тут Україні варто звернутися до досвіду Естонії і запровадити належні системи автентифікації у єдиній електронній судовій системі держави. Другою проблемою є низький рівень цифрової грамотності населення, адже навіть не всі правники мають достатні знання та навички для використання електронних ресурсів і сервісів. І, звісно, в умовах обмеженості ресурсів, особливо в період воєнного стану, держава стикається з браком фінансових можливостей, адже великі цифрові проекти потребують значних інвестицій, регулярного оновлення та вдосконалення технологій.

Отже, Україна має добре розвинену систему цифрових рішень для державних сервісів, зокрема і для системи правосуддя. Проте і судовій сфері українському уряду ще є над чим працювати. Наприклад, варто продовжити розвивати функціонал сервісу «Електронний суд», забезпечувати розвиток матеріально-технічної бази судів для розвитку їх цифрових можливостей, розвивати цифрову освіту серед громадян і представників правничої спільноти, а також інтегрувати технології штучного інтелекту в процеси ухвалення рішень та оптимізації роботи суддів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 30: станом на 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 06.12.2026 № 31: станом на 08.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
3. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи : рішення Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 № 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>.
4. The best inventions of 2024. 200 innovations changing how we live. November 2024: Time. URL: <https://time.com/collection/best-inventions-2024/>.
5. Keith Binley. Marth 2024. Digitizing Estonias Judicial System: Court data solutions. URL: <https://courts-datasolutions.com/analysing-estonias-approach-to-digitising-judicial-systems/>.
6. Портал e-Estonia. URL: <https://e-estonia.com/>.
7. Досвід Великої Британії у впровадженні онлайн судів. Міністерство юстиції Великої Британії, HMCTS Reform Programme. URL: <https://www.gov.uk/guidance/the-hmcts-reform-programme>.

8. HMCTS Common Platform: UK Government. URL: <https://www.gov.uk/guidance/hmcts-common-platform-view-or-manage-a-case>.
9. European judicial systems: European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) evaluation report. URL: <https://rm.coe.int/cepej-evaluation-report-part-1-en-/1680b272ac>.

Мусій О. І.

Цифрові інновації в системі правосуддя

У статті досліджуються сучасні цифрові інновації, які застосовуються в системах правосуддя на національному та міжнародному рівнях. Авторка аналізує передовий досвід країн, зокрема Естонії та Великої Британії, які успішно впровадили цифрові технології у свої правові системи. Особливу увагу приділено електронним платформам для подання позовів, відеоконференціям у судових процесах і використанню штучного інтелекту для автоматизації рутинних завдань. Розглянуто український досвід, зокрема систему «Електронний суд» та Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему (ЄСІТС). Стаття акцентує увагу на позитивному впливі діджиталізації: підвищенні прозорості, доступності правосуддя й оптимізації судових процесів. Разом із тим зазначаються виклики, а саме забезпечення кібербезпеки, фінансування цифрових проєктів і підвищення цифрової грамотності. У підсумку зроблено висновок, що цифрові технології мають значний потенціал для реформування судових систем і для досягнення цього Україна повинна продовжувати інтегрувати інноваційні підходи.

Ключові слова: цифрові технології, електронний суд, діджиталізація, правова система, штучний інтелект, прозорість, автоматизація, кібербезпека, відеоконференції, доступність правосуддя.

Musii O. I.

Digital innovations in the justice system

This article explores contemporary digital innovations implemented in justice systems at both national and international levels. The author examines the best practices of countries such as Estonia and the United Kingdom, which have successfully integrated digital technologies into their legal systems. Particular attention is given to electronic platforms for filing claims, video conferencing in court proceedings, and the use of artificial intelligence to automate routine tasks. The Ukrainian experience, including the “Electronic Court” system and the Unified Judicial Information and Telecommunication System (UJITS), is also analyzed. The article highlights the positive effects of digitalization, such as increased transparency, accessibility of justice, and process optimization. Simultaneously, it addresses challenges like ensuring cybersecurity, funding digital projects, and improving digital literacy. In conclusion, the article asserts that digital technologies hold substantial potential for reforming justice systems, and Ukraine must continue to integrate innovative approaches to realize this potential.

Key words: digital technologies, electronic court, digitalization, legal system, artificial intelligence, transparency, automation, cybersecurity, video conferencing, justice accessibility.